

Daniela Cano

“Literatura izan da tristezia ulertzen lagundu didana”

Erantzunik gabeko galderaz inguratuta eta “tristezia sakona” sentituz bizi izan da Daniela Cano. Artista kolonbiarra da, eta pandemia betean Madrilera ihes egin behar izan zuen Kolonbian mehatxatuta zegoelako. Arteaz, bereziki literaturaz baliatzen da erantzunik lortzeko eta tristezia ulertzen saiatzeko: “Ezin da tristura medikalizatu, tristura oso konplexua da eta zergatik eta nondik datorren ulertzen saiatu behar dugu”.

 OLAIA L. GARAIALDE DANIELA CANOK UTZIAK

Kolonbiako Alcalá herriko familia pobre batekoa da Daniela Cano artista eta aktibista. Artera hurbiltzeko baliabide ekonomiko gutxi izan dituen arren, literatura izan da bere babesleku eta gotorlekua: “Ez genuenez dirurik, zabortegei batean jolasten genuen, eta izugarri ongi pasatzen genuen. Bertan aurkitu nuen nire lehenengo liburua, eta orduan jakin nuen literatura izanena zela nire bidea”. Emakume transa da, eta haurtzaroan “oso zoriontsua” zen arren, ez zuen baliabiderik ez informaziorik bere identitate ulertzeko: “Zalantza asko nituenez, liburuetan bilatzen nituen familiak ez zituen erantzunik”. Horrek guztiak “tristezia sakona” eragin zion: “Gaur egun depresioa deitzen diote, baina niretzako beti tristezia sakona izanena da”.

Literaturen bidez 1927ko belaunaldiko idazleak ezagutu zituen, eta belaunaldi horren parte izan nahi zuen: “Argi nuen 27 urte bete baino lehen hil egingo nintzela, eta laster izan behar nuela obra bat amaituta. Orduan ez nekien oraindik

“Artea eta kultura gizartea kontrolatzeko erabiltzen dira, eta soilik dirua eta boterea dutenek eskuratzen dituzte artea eta ezagutza”

asko nuela kontatzeko”. 13 urterekin bere buruaz beste egiten saiatu zen: “Heriotzarekiko maitasun ikaragarria nuen, eta ezin nien tristeziari eta poeten istorioei ihes egin”.

Pertsona batek bere buruaz beste nola egiten zuen ikusi zuen Canok: “Ezin nuen suizidioa bururik kendu. Nobela bat idatzi nuen, eta nobela horretako pertsonaia batek bere buruaz beste egiten zuen, nik neure buruaz beste egiten nahi nuen moduan. Pertsonaia hil zenean askatzea lortu nuen”.

Suizidio saiakeraren ostean izan zuen lehenengo harremana psikiatriarekin:

“Egia esan, psikologoek eta psikiatreek ez ninduten asko lagundu, literaturak bai”. Orokorrean psikiatrian botika gehiegi emateko joera dagoela uste du: “Ezin da tristura medikalizatu; tristura oso konplexua da, eta zergatik eta nondik datorren ulertzen saiatu behar dugu. Hala ere, oso zaila da”. Botikek sormena eteten diotenez, botikak hartu ordez nahiago du sortu: “Literatura izan da tristezia ulertzen lagundu didana”.

ARTIBISMOA, GIZARTEA ERALDATZEKO TRESNA

Literatura ez ezik, beste arte diziplina batzuk lantzen ditu; tartean, dramaturgia. La cortina roja konpainia sortu zuen Kolonbian: “Ez zegoen beste LGTBIQ+ konpainiarik”. Horren bidez, “aurrez aurreko” aktibismoa egiten zuen Kolonbian: “Artea eta kultura gizartea kontrolatzeko erabiltzen dira, eta soilik dirua eta boterea dutenek eskuratzen dituzte artea eta ezagutza”.

Artea “oso beligerantea” eta haserreak eta nahigabeak eragindakoa zela azaldu

du. Klean poema batzuk banatzen ari zelarik ikusi zuen bere artea “gatazkatsua” eta “arriskutsua” zela. Horieta-ko poema batean, Olerkiekin polizia hil jartzen zuen: “Astebetez ziegan sartu ninduten, bortxatu eta denetarik egin zidaten”. Poliziaren jarrera gizartea kontrolatzeko tresna dela dio: “Hezkuntzaren bidez jendearen pentsamendua zabaltzen da, eta horrek aldaketak eragiten ditu, baina ez dute hori nahi”.

MEHATXATUTA

Hamabost urtez egon zen martxan La cortina roja konpainia, eta zazpi obra sortu zituen: “Erresistentzia handia zegoen, batez ere akademikoen partetik, baina produktua ona eta egonkorra zen, eta publikoak niregan sinesten zuen”. Urteekin gero eta zailagoa egiten zitzaien konpainiarekin lan egitea, askorentzat “deserosoa” zelako bere lana: “Leku batzuetan ezin nuen aurkeztu, antzokiak mehatxatzen zituztelako; behin, kamioi batean platano artean ezkutatu atera behar izan nuen antzokitik”.

Gau batean, paramilitarrak etxera sartu eta bera eta bikotekidea mehatxatu zituzten: “Lurraren kontra jarri eta hogeita lau ordutan desagertzen ez baginen burua moztu eta hil egingo gintuztela esan

zituzten”. Maleta eta txakurrak hartu, eta hurrengo goizean ihes egin zuten: “Gau horretan dena galdu genuen”. Salaketa jarri eta hedabideetara deitu zuten gertatutakoa kontatzeko: “Hamar milioi peso eskatzen zituzten nire buruarengatik, eta egunero lagunen bat hiltzen zuten”.

Handik lau egunera, Bogotako jaialdi alternatibora joan ziren ikuskizun bat egin eta dirua lortzeko. Bertan lortutako diruarekin gela bat lortu zuten hilabete baterako. Casa Ensaleko –Gaur egun Casa E Borrero– arduradunak Kolonbiatik ihes egin behar zuela esan zion, eta bere lokalean ikuskizunak egiteko aukera eskaini zion: “Hiru hilabete egon nintzen, eta ihes egin nuen”.

Mehatxuak hasi baino lehen nobela bat bidali zuen Madrilgo lehiaketa batera, eta hautatu egin zuten, Madrilerara egin zuten ihes: “Hasiera oso gogorra izan zen, ez neukan deus eta nire buruaz beste egiten saiatu nintzen berriz”. Sistema psikiatrikoan sartu zen berriro ere: “Hasieran ez zidaten idazten uzten, eta hori zen mina eta tristura arintzen laguntzen zidan gauza bakarra”. Madrilerara iristea “gogorra” izan bazen ere, Madril berriz jaio dela sentitzen du: “Minetik idazteaz aparte, inspiraziotik ere sortu nahi dut”. ●

GORPUTZEKO ATAL BAT?

“Gorputzeko atalik ederrena begiak dira, horien bidez nire arima bere horretan ikusi daitekeelako”.